

Hollandse provinciestad, Woerden 1780-1930 ('s-Gravenhage 1989) 259.

⁵ B. [J. den Boeft], 'School en maatschappij', *Gereformeerde Kerkbode voor België* 1.2 (15 mei 1904) 3-4.

⁶ N.a.v. de verschijning van het door W. Lutjeharms (1907-1999), indertijd afscheidnemend rector van de Protestantse Theologische Faculteit te Brussel, geschreven boek *De Vlaamse Opvoedingsschool van Nicolaas de Jonge en zijn opvolgers (1875-1926)*, schreef J. van Gelderen in 1978: 'Summier wordt aangeduid dat de verhoudingen in protestants Nederland hun doorwerking hadden in België, graag hadden we daar meer over vernomen, jammer dat de beantwoording van deze vragen buiten het bestek van deze studie viel.' Zie: J. van Gelderen, 'Boekbesprekingen', *Documentatieblad voor de Nederlandse kerkgeschiedenis* na 1800 4.7 (maart 1980) 65-66, aldaar 66. Een omvattende studie naar de Nederlandse invloed op het protestantisme in Vlaanderen laat nog altijd op zich wachten.

vormen een onverbreekelijke drieslag en dienen derhalve in elkaars verlengde te liggen; wanneer een gezin gereformeerd kerkt en de kinderen in dat gezin met de Bijbel in de hand worden opgevoed, dan moet de school vanzelfsprekend een overeenkomstige signatuur hebben en niets leren dat op enigerlei wijze indruist tegen de geloofsverklaring in de kerk en de (godsdiens)tpedagogische opvoeding thuis. Dat gold ook voor de leden van de Gereformeerde Kerken in België (GKB), waaraan het voornoemde tijdschrift verbonden was, en die, sinds 1894 in Brussel en sinds 1899 in Antwerpen aanwezig, een integraal onderdeel vormden van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Deze kerkgemeenschap, die tot stand was gebracht door en grotendeels bestond uit in België verblijvende Nederlanders, zou zich ontpoppen tot de drijvende kracht achter de in 1922 opgerichte 'Vereeniging voor Vlaamsch Protestantisch-Christelijk Onderwijs in België' (VPCO), die tot doel had scholen met de Bijbel in Vlaanderen te stichten en in stand te houden. Waarom achtte de VPCO onderwijs op Bijbelse grondslag in de specifieke context van de Belgische maatschappij noodzakelijk en hoe heeft zij dit doel concreet gestalte gegeven alsook onder de haar beoogde achterban gepropageerd?

De beantwoording van deze vraag lijkt wellicht alleen, op micro-niveau, een klein hoofdstuk toe te voegen aan de geschiedschrijving over het protestantisme in de Lage Landen, maar heeft in minstens drie opzichten een bredere relevantie. Het in dit artikel beschreven onderzoek naar de 'schoolstrijd' van de VPCO vormt, ten eerste, een *case study* die demonstreert hoe een subgroep – i.c. de veelal gereformeerde pleitbezorgers van de VPCO – binnen een religieuze minderheidsgroepering – i.c. protestanten in (Nederlandstalig) België – zich heeft gepositioneerd binnen een context die sterk afweek van hetgeen zij als ideaal beschouwde. Het laat, ten tweede, zien op welke wijze deze subgroep getracht heeft de volledige minderheidsgroepering waarvan zij deel uitmaakte, voor een concreet, aan de meerderheidscultuur vreemd doel – i.c. schoolstichting op protestants-christelijke grondslag – te mobiliseren. Het werpt, ten derde, licht op een *cultural transfer* binnen het Nederlandse taalgebied. De VPCO steunde, zoals verderop aan bod komt, voor een belangrijk deel op het Nederlandse segment binnen het Vlaamse protestantisme en werd voor een groot deel vanuit Nederland op de been gehouden. De invloed van het protestantisme in Nederland op het protestantisme in Vlaanderen, dat in de Nederlandse geschiedschrijving überhaupt weinig aandacht ten deel is gevallen, is historiografisch gezien een 'blinde vlek', hoewel er, zoals alleen al het bestaan van de onder een Nederlands kerkverband ressorterende GKB bewijst, zeer nauwe banden tussen beide bestonden.⁶ In dit verband zou ik er dan ook in algemene zin